

BATI VE DOĞU DÜŞÜNCE SİSTEMLERİNDE İNSAN ANLAYIŞI VE SÖMÜRGEÇİ ZİHNİYET*

Sabahattin KÜÇÜK**

Bugünkü dünya üzerinde mevcut sorunları tespit etmek ve tartışmak; bu sorunların kaynaklarını, doğal ve toplumsal düzene etkilerini, çözüm yollarını bulabilmek için Batı ve Doğu düşüncelerinde "insan" kavramının nasıl anlaşıldığını bilmenin yararı vardır. Bir başka deyişle, Batı ve Doğu toplumlarının, varlık âleminin bir parçası olan insan hakkındaki düşüncelerini, toplumsal yönelişlerinin istikametini anlamak, mevcut sorunların anlaşılabilirliği ve çözülebilirliği yolunda fayda sağlayacaktır. Bu itibarla, günümüz dünyasında küreselleşme hareketinin arka planında var olan bu düşünce yapılarının kısa bir etüdü gerekir.

İçinde yaşadığımız yüzyılda, uluslar kabaca, zulmeden ile zulme uğrayan, işgalci ile işgale maruz kalan, sömüren ile sömürülen, doğal düzeni tahribe gayret eden ile onu korumaya çalışan, efendilik taslayan ile köle durumuna düşürülen vb. gruplar biçiminde roller üstlenmişlerdir. Bu çelişkili ve olumsuz yapının temelinde, geçmiş yüzyıllarda etkili olan bazı felsefi akımlardaki insan ve doğa ile ilgili konuların yanlış ve yetersiz kurgulanması yatmaktadır.

Batı düşünce sistemi içerisinde gerek Antik çağ ve Skolastik dönemlerdeki felsefi yapılarda gerekse Rönesans sonrası temelleri tamamen akla dayandırılmış felsefi akımlarda, insanın gerçek yerinin tespit edilemediği görülüyor. Özellikle pozitivist düşünürler (D'Alembert, St. Simon, A. Comte) ile 19. yüzyıldaki materyalist filozoflar (Descartes, Lamettrie, Feurbach, Marx'ın) metafizik düşünceyi inkarları sonucu, Kutsal (vahiy)'in yitimi, bir başka deyişle Kutsal'ın gökten yere indirilmesiyle varlık alemi, kademeli olarak materyalist-mekanik bir bakışla algılanmaya başlanmıştır. İç duyuları tamamen boşaltılarak her şeyi dış duylumlara ve nesnelere bağlayan bu düşünce sistemleri, insanı, kendisine ve evrene yabancı, maneviyat ile bağları koparılmış mekanik bir varlık durumuna getirmiş; onun elinden özgürlüğü bütünüyle alınmıştır. Bu hususa, 18. yüzyılın Fransız filozofu Condillac'ın düşüncelerini örnek olarak verebiliriz. Bu sensualist düşünür, iç duyuları kaldırarak her şeyi dış duylumlara

* Bu yazı, 24-28 Nisan 2005 tarihleri arasında Şam'da Fırat Üniversitesi ile Şam Üniversitesi tarafından ortaklaşa olarak düzenlenen "Bilad-ı Şam (Suriye Filistin, Ürdün) ile Anadolu Arasındaki Müşterek Medeniyetin Kaynakları Sempozyumu"na bildiri sunulmuştur.

** Prof. Dr., Fırat Ün. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - Elazığ

bağlamıştır. Ona göre, bütün duyular bilgimizin tek kaynağıdır. Bu anlayış Condillac'ı materyalizme götürmüştür. (Akarsu 1979:6).

Manevî dünyasını ve özgürlüğünü tamamen yitiren insanın, Tanrı, ruh, evren, madde, vb. problemleri çözebilmede, elinde sadece aklı kalmıştır. Özellikle Kant'tan sonra gelişen felsefi akımlardan "Yaşama Felsefesi"nin büyük temsilcisi F. Nietzsche, çağının akılcı felsefesine başkaldırmıştır; ancak o da, insanı akılcılıktan kurtarmaya çalışırken Darwin düşüncesini kendisine örnek alarak bir çıkmaza girmiş, doğal seleksiyon mantığı ile "üstün insan" saçmalığını ileri sürmüştür.

Batı felsefesinde, insanı, materyalist-mekanik düşünceden kurtarma, ona özgürlüğünü ve layık olduğu değeri verme iddiasıyla ortaya çıkan akımlardan (Yaşama Felsefesi, Fenomenoloji, Varoluşçuluk vb.) hiçbiri varlık kavramını, insanı ve evreni gerçek hüviyetiyle kavrayamamıştır. Dikkat edilecek olursa "Tanrı öldü" teziyle ateizme kayan hümanizm, krize sürüklenmiştir. Hümanizmin bu krizinden ilk defa söz eden düşünür, M. Heidegger'dir. Adı geçen filozof, hümanizmi çok farklı terimlerle tanımlar; onun anladığı ve anlattığı hümanizm, metafizikle aynı anlamı kapsar. Tanrı'nın ölümü kavramı, metafizik düşüncenin sonunu simgelediği için, hümanizmdeki krizin temelini oluşturmuştur (Wattimo 1999:86). İnsana gerçek değerini veren metafizik düşünce olmaksızın hümanizm de gerçekleşemez.

Batı düşünce sisteminin, gerçeğe ulaşabilme konusunda salt "akıl"a önem vererek sergilediği çelişkilerin ve çıkmazların sonucunda yarattığı insan tipi, tamamen materyalist-mekanik ve pragmatist bir kişiliktir. Kutsal'ın tamamen yere indirilerek bütün dikkatlerin maddeye ve faydacılığa yönlendirildiği bir dünyada ister istemez süper-egonun gelişmesi, kendisine ve topluma yabancı egosantrik bireylerin oluşması söz konusu olmuştur. "Tanrı" kavramını yer (arz)'e indirerek içgüdülerinin çeşitli tanrılar biçiminde tezahür etmesine yol açan Batılı modern insan, kendisine yabancılaşmakla kalmayıp çıkarları için "ötekiler"i yani kendisi dışında kalanları emri altına almak, sömürmek ve gerektiğinde de yok etmekten asla geri durmamıştır.

Rönesans'tan sonra hümanizm düşüncesi, Skolastik dönem öncesi sahip olduğu eski gücünü, güzel sanatlara ve tarihe yöneliş ile kazanmıştır. Ne yazık ki, Rönesans hümanizmi, kutsalı reddeden ve tabiata egemen olmaya çabalayan bir insan tipi oluşturmaya çalışmıştır. Kutsalı inkar ve reddeden bu insan, Doğu doktrinlerinde tespit edilen insan tipiyle taban tabana zıttır (Nasr 2002: 169).

Rönesans hümanizminin derinliklerinde Batılı insanın eşsizliği, rakipsizliği ve yüksek gururu bulunmaktadır. Buna karşılık, doğu düşüncesinde insan tipi, kibri ve gururu reddeden, alçak gönüllülük ve Tanrı'ya tam teslimiyet ve kulluk bilincini taşıyan vb. özellikler sergiler. Batının "Prometheci" insanı ise, kendinden emin, gücüyle evrene sahip ve hakim olabileceğine inanarak Allah'a kafa tutan, sınırsız özgürlük ve bağımsızlık sahibi bir insan modelinin temsilcisidir.

Sınırsız özgürlük ve hak iddiasıyla tanrılaşma amacını güden bu insan, bütün özgürlükleri kendisinde toplamaya çalışır. Elbette, Batı dünyasında bunların sayısı büyük bir yekün tutmaz; ancak, çoğunluk arz eden topluluklara da bu sınırsız özgürlüğü ve hak sahibi olma imkanı tanımaz. Bunların en çarpıcı örnekleri, Ortaçağ Hıristiyanlığı, Nazizm ve Komünizm'dir (Glynn 2004: 154). Söz konusu gruba, sınırsız özgürlük ve hak iddiasıyla kendisini ilahlaştırmaya çalışan bazı Batılı sapık tarikat liderlerini de ekleyebiliriz: Raelyanlar, Solaracılar, Dokuzlar vs. Doğru düşünce sistemlerinde ve İslam dininde ise, sonsuz özgürlük iradesi Allah'a aittir. Birey O'na teslimiyetle gerçek özgürlüğü yaşar. Bu özgürlüğü yaşayan ve yaşatan kimseler, çevrelerine iyilik ve mutluluk saçarlar. Ancak Batılıların benimsediği özgürlük, olumsuzluk ifade ettiği için, bu insan, kendini kendisinde tutsak ederek mutsuzdur; onun çevresine asla iyiliği de dokunmaz.

Ortaçağ Hıristiyanlığının bütün inançlarından sıyrılan hümanistler, insanı bağımsız bir dünyevi varlık biçiminde düşünmüşlerdir. Bu yeni insan, sadece aklı alıp bütün değerleri bir kenara atarak kendi öz göksel arketipiyle değil, arza ait arketipiyle nesnel bağımsızlığını ilan etmiştir; duygularını ve bedensel yapısını yeniden tanımlayarak yorumlamaya çalışmıştır (Nasr 2002: 175). O, evrensel bir değer olarak kabul etmeyip bireyciliği benimsedi. Böylece, yeniden oluşturduğu kendi değerler sistemini, diğer toplumların değerlerinden üstün görmeye başlamıştır. Rasyonalizmi benimsemiş olduğundan bütün sorunları aklıyla çözebileceğine inanmış, kutsalın denetiminden bağımsız olduğu için de yeryüzünü işgal hususunda kendisini donanımlı kılmıştır.

Modern tabiat bilimleri, doğayı, geleneksel kutsallık zemininden kopararak içerisindeki bütün sembolleri metafiziksel değerlerden uzaklaştırmıştır; bu yüzden insan, bütün fenomenleri donuk ve anlamsız materyaller haline dönüştürmüştür. Anlamsızlaştırdığı evren içerisinde kendisini de anlamsızlaştırarak kutsal benliğini yitirmiş, gerçek yerini tespitinde başarısızlığa uğramıştır. Evrene yabancı insan, sorumluluk bilincini

asla tanımaz; bu bilinçten mahrum insan da, tabiatı kendi emri altına almaya, kölesi haline getirmeye, kendi dışındakileri sömürmeye yetkili görür.

Aslında Batının bu yeni insan anlayışı, güçlü ve özgür görünmesine rağmen gerçekte ruhsal ve zihinsel açılardan parçalanmış, özünden uzaklaşmış, kendisini kendisinde tutsak etmiş bir varlıktır. Bedensel tatmininin peşinde koşan bu insan, asla tatmin olamayan, toplum içerisinde yalnız ve mutsuz bir kişiliktir. Doğa üzerinde egemenlik gücünü yoğunlaştırabilmek amacıyla bilgisi artırdıkça ve yeni makineler yaptıkça, kendisini yitirmiş ve ürettiği mekanik düzenin esiri olmuştur (Fromm 2002: 32). Madde konusunda bilgisini artıran insan, varoluşuna dair bilgiden yoksun kalmış bir birey olarak ne olduğunu, nasıl yaşaması gerektiğini bilemez. Bu belirsiz ve çelişkili ortamda çalışmalarının da işe yaramadığını düşünerek umutsuzluğa düşer. Özgür olduğunu sanmasına rağmen, tutkularının esiridir. Ruhsal sağlığın en önemli şartı olan “sevgi”den de mahrum kalan bu tip, gönlünde bu değerın yerine öfke, hınç ve nefreti yerleştirmiştir. *Sevgiyi, sadece kendini sevmek olarak tanımlar*. Bu durumun temel nedeni, Batı uygarlığıdır. Bu uygarlık, bilim ve teknik alanlarda pek çok keşif gerçekleştirmiş olmasına rağmen, Rönesans’tan sonra vahşice bir gelişimin yanı sıra zihinsel açıdan gerilemeyi de beraberinde getirmiştir. Bu gelişme, saf zihnin ne olduğunu insana unutturmuştur. Sonuç olarak, Batı uygarlığı, kendi Ortaçağ uygarlığının yanı sıra Doğu uygarlıklarına da tepeden bakarak onlara üstünlük taslayan bir duruma gelmiştir. Aklını sadece maddeye egemen olmak ve pratik amaçlar yolunda kullanmak için seferber etmiştir. Sadece alet yapan bu akıl, Mutlak Gerçek’i kavramada acze düşmüştür (Guenon 2004: 19). Batılı çağdaş insan, zekânın, bilim ve sanayide gelişimin yanı sıra hatta onlardan daha çok, gerçeğe ulaşabilmede kullanılmasının gereğini unuttuğu görünüyor.

Doğu düşüncesindeki ideal insan ise, kendini tanıma, aşma ve gerçekleştirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Tabiatdaki formların her hareketini dikkatle izlemek, bunlardan anlam çıkarmak, canlı ve hareketli olarak düşündüğü evrenin dikkatli bakışlarının huzurunda olduğunu idrak etmek, kendi köklerini tabiatın derinliklerinde aramak ve iyiyi kötüden ayırt etmek vb. sorumlulukları taşır. Onun nazarında evren, bilinçli ve canlı bir vücuttur. Tanrı’nın, isim ve sıfatlarıyla bütün âlemde tecelli ettiğini bilir. Bu bakımdan O’nun ezeli kudreti ve iradesi her şeyde hüküm sürmektedir.

Doğu düşüncesinde, tabiat daha geniş anlamda “kozmos”, yaratıcı ilkenin temaşa edildiği bir alan ve ilahi gerçekliğin bir sembolüdür. Fiziki boyutları aşan geniş bir anlamı olduğu için de, insana yüksek seviyeli ilham ve irfani bilgiler kazandıran bir vücuttur. İnsanın kendisi de, bu evrensel

değerler içerisinde ilahi gerçekliği sembolize eden seçkin bir varlık olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla bu insan, ne kendisine ne de tabiata yabancı kalacaktır. Ama Batılı modern insan, bu değerlerden yoksun olduğu için, hem kendisine hem de kozmosa yabancıdır.

Söz konusu bu Batılı modern insanın “septik” özelliği, birçok bilimsel keşfin gerçekleşmesine imkan sağlamış olmasına rağmen, kutsallık anlayışının yanı sıra, geleneksel kültür değerleri üzerinde büyük yıkımlara neden olmuştur (Nasr 2002: 176). Ayrıca, eşyanın sadece değişen görünümünü dikkate alarak “varlık”tan çok “oluş” ile meşgul olan bir bilim meydana getirmeye çalışmıştır. Bu suretle, hem insanın hem de tabiatın değişmez ezoterik yapısı ortadan kaldırılmış olacaktır.

Oluşturulan bu yeni insanın “naturalist” özelliğine baktığımızda, sadece bedensel haz ve zevklerin yeniden keşfi dikkat çekecektir (Nasr 2002: 177). Ancak, gerçek naturalizmde insanın, tabiatın bir parçası olduğu gerçeği söz konusudur. Ne var ki, “Prometheci insan”, bu anlamda tabiattan tamamen kopmuş, onu kendi zevkleri uğruna kullanmayı ve sömürmeyi düşünmüştür. Doğulu insan tipi ise, ezoterik kozmolojiyi benimsediği için, tabiatın sadece ruhani yönünün keşfinden haz ve zevk alır. Zira, tabiatı keşif yoluyla kendisini tanıyacaktır; bu suretle de gerçek ve şaşmaz bilgi demek olan irfana ulaşacaktır.

Tamamen maddeye ve faydacılığa yönelen modern insan, artık, duygularının tatmini yolunda engel tanımayacaktır. Çünkü onun önünde, ne bir inanç sistemi ne de metafiziksel bir düşünce vardır. “Sonsuzluk” kavramının yerine, “tarihselcilik”i koyan bu çağdaş varlık, gelecekte büyük yıkımlara sebep teşkil edecek “evrim, sosyal Darwinizm, beyaz adamın üstünlüğü ve sorumluluğu vb.” değişiklikleri kabullenmeye başlamıştır (Nasr 2002:178). Özellikle, “beyaz adamın üstünlüğü ve sorumluluğu” ifadesi, geçmişte olduğu gibi, bugün de güçlü teknik ve ekonomik yapıya sahip ulusların, mazlum milletleri özgürlük, adalet ve barış vaatleriyle ezme, sindirme ve yok etme hakkını kendisinde görmesine neden olmuştur.

Batı hümanizminin bu yeni insan anlayışı sonucunda, insanla doğal düzen arasında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Rönesans hümanistleri, bu yeni insan tipinin, dünyayı değiştirme ve şekillendirme gücüne ve hakkına sahip olduğunu ileri sürerler (M. Ficino, G. Pico). Akıl ile özgürlüğü birleştiren hümanistler, insanı, sınır tanımayan bir kahraman telakki ediyorlardı (Nasr 2002:178). Bu duruma, 19. yüzyıl felsefesinden itirazlar gelmiştir; ancak, bu yeni insan tipinin, zamanımızda doğal düzene ve güçsüz uluslara zarar vermesini engelleyememiştir.

Akıl ve duyularla algılanabilir doğal düzen anlayışı ile tabiat üzerinde güç gösterisine dayanan bir bilim felsefesinin oluşumu sonucunda, insanın, özgürleşerek ve sınırsız hak sahibi olarak tanrılaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Böyle bir insan, sadece egoizmi yansıtır. Bu tipin reklâm ettiği “hoşgörü” kavramı, mensubu olduğu Hristiyanlık sınırlarını aşmamıştır. Kutsalı reddetmiş olmasına rağmen, zayıf da olsa, bu inanç sistemi Batılının ruhunda mevcuttur. Doğu ezoterizmi ile İslam mistisizmi, insanı, içsel olarak her şeyin ölçütü kabul ederken; Batı düşüncesi ise, onu, dünyevi yani dışsal olarak her şeyin ölçütü görür. Aklın tek ölçüt durumuna geldiği bu süreçte, Tanrı inancı, az da olsa devam etmekle birlikte, bilgi ancak akıl ile elde ediliyordu.

Modern insan, tabiatın hâkimi, yeryüzünün tanrısı ve uygarlığın yaratıcısı olarak karşımıza çıkar. Kendisini eşyanın merkezine koyduğu için, doğal düzen ve denge üzerinde tahrip edici roller oynamıştır (Glynn 2004:36). Zira bu antropomorfik tabiat anlayışı sonucunda göksel gerçeklerden uzaklaşan modern insan, tabiatı sömürmek ve “ötekiler” olarak kabul ettiği diğer insanları egemenliği altına almak düşüncesini taşır. Aynı zamanda pragmatist, kibirli ve narsisttir. Ayrıca, her şeyi pozitivist görüşle incelerken ilerlemeyi yataylaştırmış ve gerçeğe ulaşmada başarısızlığa uğramıştır. Buna karşılık, Doğu doktrinlerinde insanın amacı, dikeyleşerek yükselmeyi zorunlu kılar; çünkü gerçeğe ancak bu şekilde, yani kutsala bağlı kalarak erişilebilir.

Doğu ezoterizmlerinde, özellikle İslam tasavvufunda, insan-tabiat diyalektiği Batı’dakinden çok farklıdır. İnsanın görevi tabiatı tahrip değil, orada gerçek bilgiye ulaşmaktır. Bu bilgi, onun zihinsel ve ruhsal bütünleşmesi için gereklidir; yoksa doğal düzeni yok etmek için değil. Bu mekânda insan, geçimini sağlamak amacıyla doğayı dönüştürebilme hakkına sahiptir; ancak bununla uyum içerisinde yaşamayı öğrenmek zorundadır. Doğru insan tipi, materyalizmin tabiatı sömürebilme yolunda verdiği izni asla kabul etmez; çünkü o, evrenin her zerresinde Tanrı’nın güzel isim ve sıfatlarının tecellisini görür. Zira evrendeki varlıklar kör elemanlar, güçler ve yasalar bütünü değildir. O yaşayabilen ve hissedebilen bir varlıktır. Tabiata ve insana zarar vermek Allah’a itaatsizlik ve O’nun gazabını davet etmek demektir.

Batılı yeni insan tipi ise, Tanrı’dan koparak, Nietzsche’de zirveye ulaştı. Yani o, “Tanrı öldü” dedi. Bu düşünürün ortaya attığı “Üstün insan” tipi manevi duygulardan mahrum, kibirli, kendini beğenmiş, tevazudan uzak, lükse ve bedeni hazlara düşkün ve aynı zamanda zulüm ve barbarlığı erdem sayan bir kişiliktir. Asli doğasını unutarak kendisine, topluma ve çevreye

yabancılaşmış egosantrik bir tiptir. Rönesans'tan bu yana ortaya çıkan felsefi akımlarda az ya da çok farklılıklar gösteren insan tipleri çizilmiş olmasına rağmen, kabul görmüş bu yeni insan tipinin sömürgeci zihniyeti asla değişmemiştir; hatta daha da artmıştır. Buna karşılık Doğulu insan geleneksel insan tipini daima canlı tutmuştur.

Batı düşüncesinde biçimlenen insan anlayışının serüvenini plastik sanatlarda, hikâye ve roman gibi edebi eserlerde de görmek mümkündür. Edebi eserlerdeki ürkütücü ve korkunç tasvirlerin insan ruhu üzerinde oluşturduğu etkiler ile resim sanatındaki karmaşa ve anlamsızlıklar, güzel sanatlara tamamen yansımıştır. Doğu düşüncesi sistematiginde oluşan güzel sanatlarda ve edebi eserlerde insan ile evren arasında problem ihtimali söz konusu değildir. Bu eserlerde insan tabiatını rahatlatıcı, ruhu okşayıcı ve salt hakikat olan Tanrı'ya giden yolu aydınlatıcı irfanî (gnostik) bilgilerin sembolik değerleri bulunur. Çünkü bilim ile gerçek arasında gerçeğe uzanan yol sanattan geçer; deneysel (ampirik) bilim, asla tek başına gerçeği keşfedemez. Madde ile mana arasında gerçeği yakalayan bu iki değeri ancak sanat uzlaştırabilir. İşte bu olumsuz insan tipinin hâkim olduğu devletler; adaleti sağlama, insan haklarını koruma, mutluluğu ve huzuru temin etme vb. bahanelerle sömürgeci ruhunu işgal yoluyla bazı mazlum milletler üzerinde göstermişlerdir, göstermeye de devam etmektedirler. Kültürleri yok etme, soykırımı, maddi-manevi güzellikleri ve zenginlikleri ortadan kaldırma vs. faaliyetleri, güç ve silah kullanarak icra etmişlerdir. Bu insanlık dışın uygulamalara beşinci kol faaliyeti olarak da bir başka bozucu çalışmaları eklemek mümkündür.

Günümüz sömürgeci zihniyetinin bir başka ama son derece etkili faaliyet alanı, az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlara uyguladığı "din değiştirme" çalışmalarıdır. Özellikle Müslüman toplumlarda gözlemlenen bu misyoner faaliyetlerin gayet yoğun bir biçimde uygulandığı, hedefe ulaşmak için asla kabul edilemeyecek yollara başvurulduğu açıkça görülmektedir. Bir insanın, kendi isteği ve iradesi ile herhangi bir dini seçmesine ya da din değiştirmesinde karşı saygılı olmak gerekir; ama insanların zayıf yönlerinden yararlanarak bu düşünceyi gerçekleştirmek asla doğru değildir. Çeşitli vaatlerle dinini değiştiren insanların kendi ailelerine, kültürlerine ve kutsal değerlerine karşı takındıkları olumsuz tutumlar, o ülkenin çökertilmesi yolunda ciddi adımlardır. Bu misyoner çalışmaların yanı sıra aklın alamayacağı düşünce ve teknikleri kapsayan sapık tarikatların da zarar vermeye çalıştığı büyük gerçektir. Saçmalıklarla dolu bu tarikatların faaliyetleri bireyin sahibi olduğu inanç sistemine şüphe ile bakmasına neden olduğu gibi, aile ve toplum düzenini de tehdit etmektedir. Bu tür faaliyetler

toplumsal çözülmeye ve bireyin kimlik kaybına neden olacaktır. Bu husus, sömürgeci zihniyetin asla göz ardı edilmemesi gereken en güçlü ve kalıcı darbesi olarak kabul edilmelidir.

Yeni dünya düzeni içerisinde gayet etkili ve maddi güç sahibi olan bu insan, sekülerist bir anlayışla doğal düzeni sömürmesi ve yok etmesi konusunda önemli roller oynamıştır. Tabiatın sömürülmesine izin veren materyalist düzen, küreselleşme maskesinin arkasında vahşi, çirkin ve korkunç yüzünü işgalci ve katliamcı hüviyetiyle göstermektedir.

Sömürgeci zihniyetin tarihi ve felsefi gelişimi sonucunda, Batılı modern insan kendisini yeryüzünün efendisi, ötekilerini ise her zaman emirlerine boyun eğen, hizmetkâr köleler addeder. Kendisinin dışındakilere sevgi yerine nefret duygusuyla yaklaşır. Bu hususu, Rönesans'ın babası sayılan Petrarch'm, Müslümanlara beslediği "nefret" duygularını kapsayan mektuplarında da açıkça görme imkânımız vardır (Nasr 2002:168). Batılı insanın bilim ve teknik gücü ile lüks hayatı diğer dünya milletlerinin ilgisini çekmiş ve onu cazibe merkezi haline getirmiştir. Ne yazık ki bugün kendi değerlerine yabancılaşmış İslam toplumları için de durum aynıdır. Batı medeniyeti ve tekniği karşısında komplekse kapılmış, sahibi olduğu değerlerin farkına varamamıştır. İşte bu durum kimlik kaybına sebep olduğu gibi, hem bilim ve teknik hem de kültür alanlarında başarı elde etmeye engeldir. İslam dinini ve metafiziğini, ilerlemeye ve teknik, bilim ve kültür alanlarında söz sahibi olmaya engel teşkil eden hususlar olarak görmek de büyük bir yanılgıdır. Aslında, söz konusu alanlarda yetkili ve güçlü olabilmek için toplumun kendi değerlerine sahip çıkması gerekir.

Kendisine ve tabiata yabancılaşmış modern insanın, çıkmazlardan ve maddenin değişen yüzeyine bağlı kalması sebebiyle düştüğü garipliklerden kurtulma şansı elbette vardır. Onun gerçek vizyonu, değişmeyen unsurları yeniden kurarak ortaya koymak olacaktır. Bu da, gerçek metafizik ile metafizik dilin anlaşılması sonucunda gerçekleşecektir. Batılı yeni insan tipinden vazgeçilmesi gerektiğine inanan bazı Batılı düşünürler geleneksel insan tipinin çizildiği doğu doktrinlerine özellikle de İslam mistisizmine yönelmişlerdir.

Zamanımızda hem hümanizmin hem de Batılı yeni insan tipinin sorgulandığı bir vakıadır. Ayrıca bilim kutsaldan koparılarak asli değerinden mahrum bırakılmış, zavallı hale getirildiği gibi sömürgecilik için vasıta kılınmıştır. Artık, yakın zamanlarda Batıda yeni düşünsel ve bilim tarihi alanlarında gerçekleştirilen keşifler sayesinde, bilim ile inanç arasında oluşturulan uçurum ortadan kaldırılmaya başlanmış; bu iki değer

birbirlerinden asla ayrılamayacağı gerçeği dile getirilmiştir (Glynn 2004,18). Çok yakında bilim ile inancın, akıl ile kutsalın birleşerek, insanın hem kendisine ve toplumuna hem de tabiata dost olacağından kuşku duyulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Akarsu, Bedia (1979), *Çağdaş Felsefe Akımları*, İstanbul.
- Fromm, Erich (2004), *Psikanaliz ve Din*, (çev. Aydın Antan), İstanbul.
- _____ (2002), *Kendini Savunan İnsan*, (çev. Necla Arat), İstanbul.
- Glynn, Patrick (2004), *Kanıt*, (A.Ayten, Y. Ünlütürk, Z. Şahin), İstanbul.
- Guenon, Rene (2004), *Doğu ve Batı*, (çev. Fahrettin Arslan), İstanbul.
- Küçük, Sabahattin (2004), "Mevlana'nın Düşünce Sisteminde Evren ve İnsan", (Basılmamış Konferans Metni), *Mevlana'yı Anna Haftası*, Fırat Üniversitesi.
- Nasr, S. Hüseyin (2002), *Tabiat Düzeni ve Din*, (çev. Latif Boyacı), İstanbul.
- Vattimo, Gianni (1999), *Modernliğin Sonu*, (çev.Şehabettin Yalçın), İstanbul.